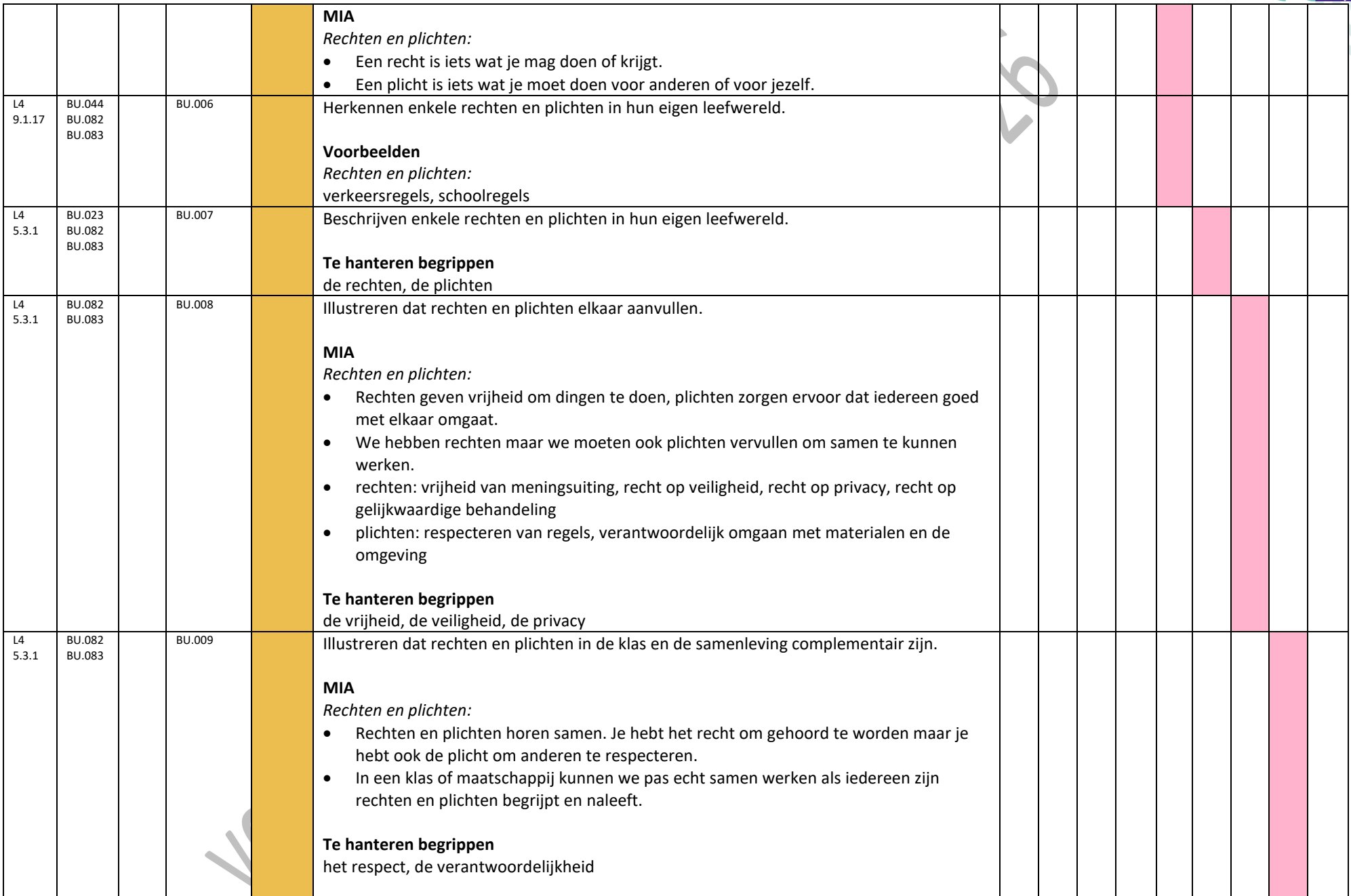

BURGERSCHAP

Democratische samenleving

KO De kleuters kennen 5.3.1 de volgende begrippen: mening, overleg, stemmen. De kleuters kunnen 9.3.4 volgens de klas- en schoolafspraken vragen stellen en beantwoorden.	L4 De leerlingen kennen 9.1.17 hun voornaamste rechten en plichten onder het VN-kinderrechtenverdrag, waaronder: • recht op onderwijs; • recht op privacy; • recht op vrije tijd; • recht op eigen identiteit; • recht op veiligheid en bescherming. 5.3.1 de volgende begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: verkiezingen, vertegenwoordiging, macht, rechten, plichten, regels, afspraken, gelijkheid. De leerlingen weten 9.1.18 dat volwassenen met de belangen van kinderen rekening moeten houden. De leerlingen kunnen 9.1.19 in hun eigen leefwereld herkennen hoe kinderrechten gewaarborgd of geschonden worden. 5.3.2 principes van een democratische rechtsstaat herkennen in de bestudeerde samenlevingen uit het verleden.	L6 De leerlingen kennen 9.1.14 organisaties die zich inzetten voor kinder- en mensenrechten. 5.3.1 de begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: democratie, regering, parlement, rechtbank, bescherming, wetten, grondwet, vrijheid. De leerlingen weten 9.1.15 wat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens is. 9.1.16 hoe mensenrechten en kinderrechten zich tot elkaar verhouden. <bv. Kinderen hebben geen stemrecht> De leerlingen kunnen 9.1.17 illustreren hoe kinder- en mensenrechten in de maatschappij geschonden worden en hoe mensen voor deze rechten strijd voeren.												
Maatschappelijke basiswaarden														
Afspraken en regels														
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
KO 9.3.4 L4 5.3.1	SV.024	BU.032	BU.001		Herkennen afspraken en regels. MIA <i>Herkennen:</i> • in de klas									

					- op de speelplaats Voorbeelden - Emma ruimt op in de klas. - Liam duwt niet in de rij.											
KO 9.3.4 L4 5.3.1	SV.024	BU.0 34	BU.002		Illustreren afspraken en regels. MIA <i>Illustreren:</i> - in de klas - op school Te hanteren begrippen de afspraak, de regel, samen, delen											
L4 5.3.1	LL.055 LL.056 LO.034	BU.0 33 BU.0 35	BU.003		Illustreren het belang van afspraken en regels voor het samenleven. MIA <i>Afspraken en regels voor het samenleven:</i> - klasafspraken en –regels - schoolafspraken en –regels - spelaafspraken en –regels Voorbeelden <i>Belang van afspraken en regels:</i> om elkaar niet te storen tijdens het werken, omwille van veiligheidsredenen, om samen te leven, om ruzies te voorkomen, zodat iedereen weet wat er van hem verwacht wordt, omdat deze aansluiten op onze waarden en normen											
L4 5.3.1	LL.056	BU.0 33 BU.0 35	BU.004		Illustreren het belang van afspraken en regels voor het samenleven. MIA <i>Afspraken en regels voor het samenleven:</i> - in het eigen gezin - in groepen waar kinderen tijdens hun vrije tijd aan participeren - in de samenleving											
Rechten en plichten																
GO!/ MD			Nr.	E/B/C	Leerlijn	2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12		
L4 9.1.17	BU.082 BU.083		BU.005		Verwoorden wat rechten en plichten zijn.											

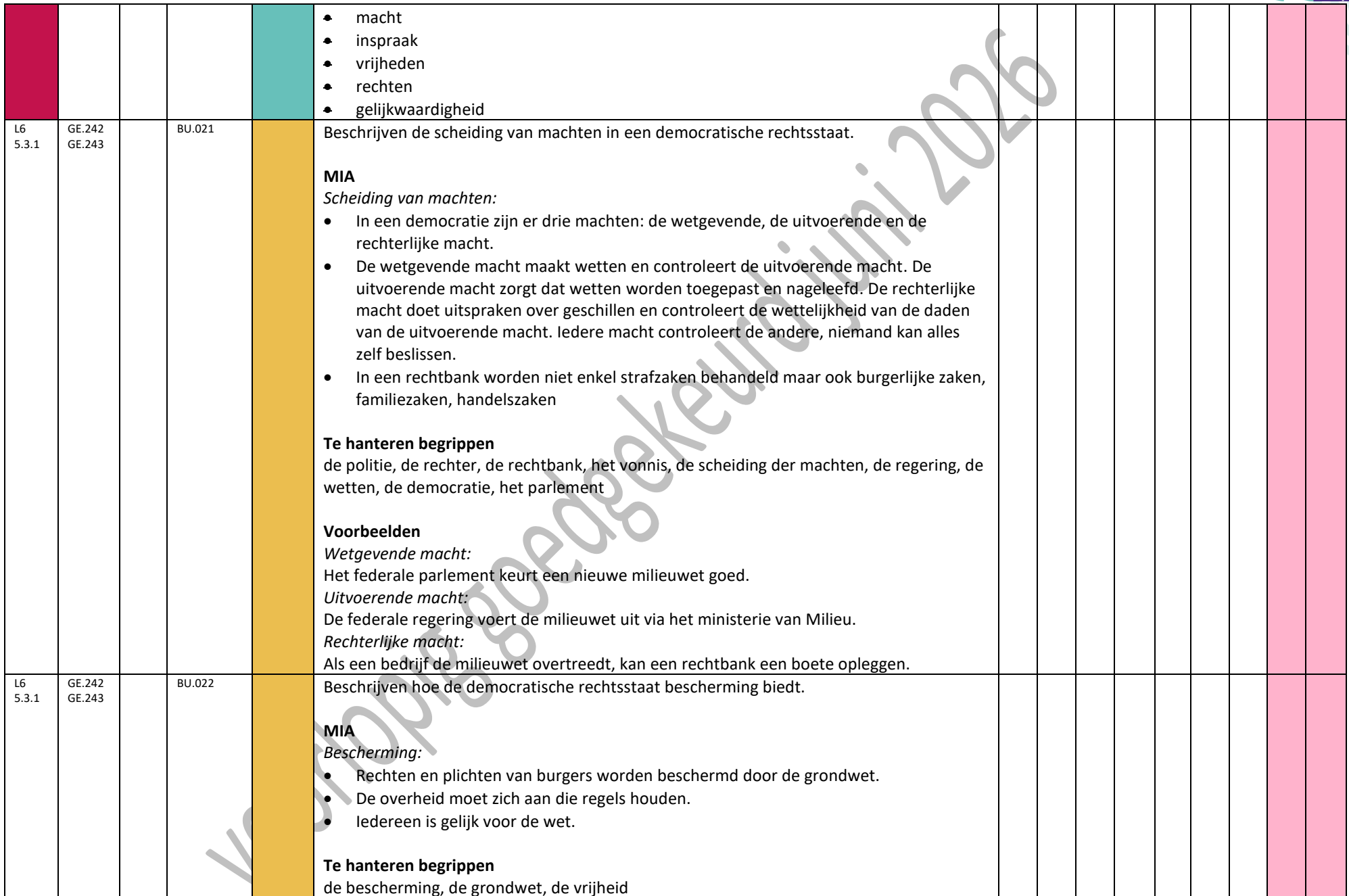

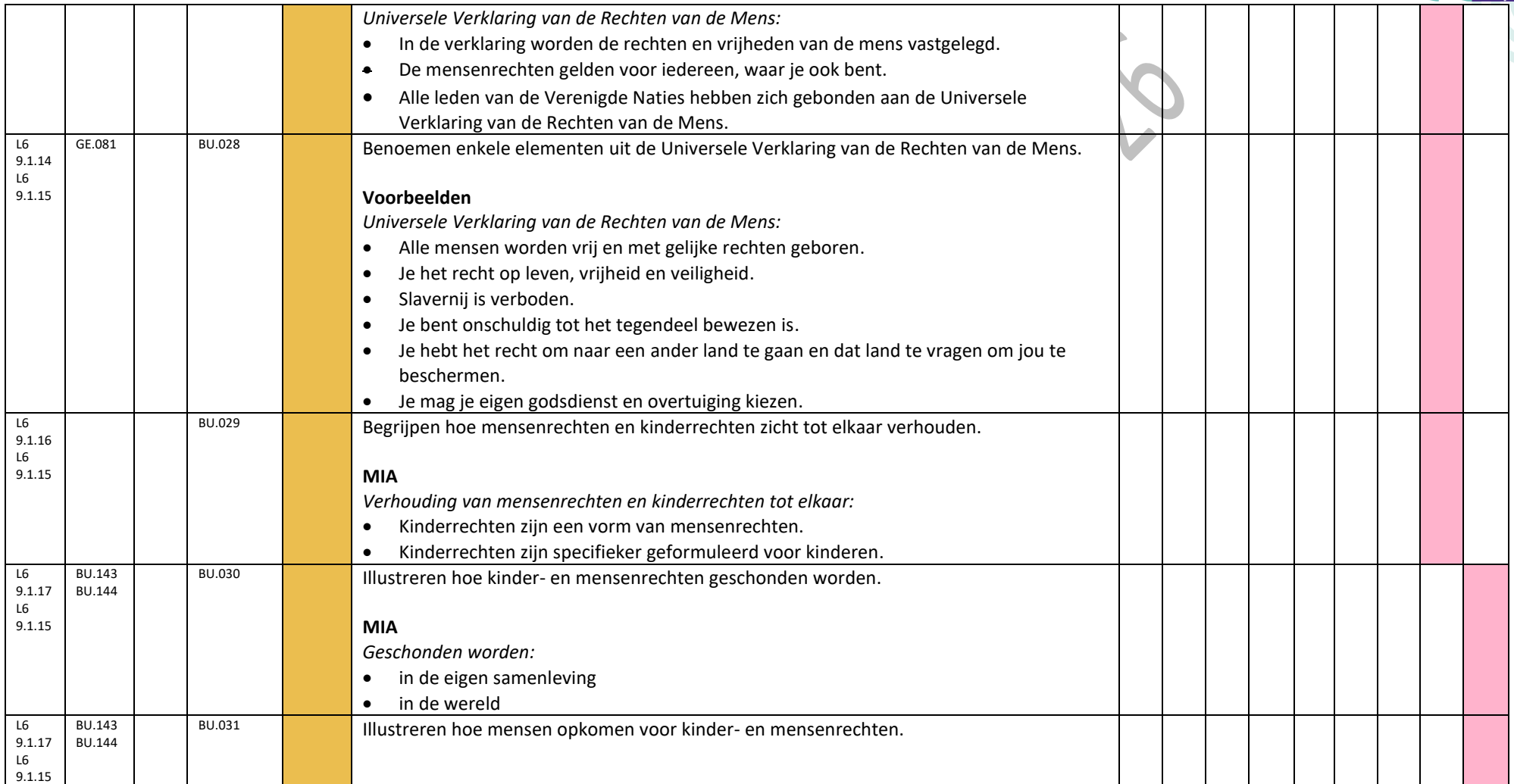
[illegible]

					- Samen praten over ideeën helpt om eerlijke en duidelijke afspraken te maken die voor iedereen goed werken. - Op basis van stemmen kan een beslissing genomen worden. Te hanteren begrippen de mening, het idee, samen praten, de kring, stemmen, het overleg Voorbeelden - Frederique geeft zijn mening tijdens een klasgesprek. Zo weet iedereen wat hij denkt. - In de kleuterklas van Hira wordt via klassikaal stemmen beslist hoe ze het thema vorm gaan geven.											
KO 5.3.1		BU.0 36	BU.013		Illustreren het principe van inspraak en overleg. MIA <i>Illustreren:</i> - belang van inspraak en overleg: Iedereen heeft het recht om zijn of haar mening te geven en mee te denken over beslissingen die invloed hebben op een groep. <i>Principe:</i> - Beslissingen worden genomen op basis van overleg en respect voor verschillende meningen. - In een democratie werken we samen om beslissingen te nemen. Te hanteren begrip de inspraak, de meerderheid, de minderheid											
Verkiezingen																
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5- 4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9- 10	10- 11	11- 12		
L4 5.3.1			BU.014		Illustreren het principe van een stemming. MIA <i>Illustreren:</i> binnen klas- en schoolcontext <i>Principe:</i> medezeggenschap Voorbeeld Madeleine legt uit dat in de klasstemming iedereen een stem mag uitbrengen om te bepalen wie de groepsleider wordt voor het groepswerk.											

[illegible]

					Tine beschrijft hoe na het stemmen alle stemmen worden geteld en de kandidaat met de meeste stemmen wordt gekozen, wat een belangrijk principe is in democratische verkiezingen.													
L4 5.3.1	GE.024		BU.017		Duiden verkiezingen als een belangrijk element van een democratische rechtsstaat. MIA <i>Democratische rechtsstaat:</i> In een democratie heeft het volk de macht. Burgers kiezen via verkiezingen hun vertegenwoordigers. Deze vertegenwoordigers nemen beslissingen in naam van het volk.													
Democratische rechtsstaat																		
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5- 4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9- 10	10- 11	11- 12				
L4 5.3.2	GE.024 GE.043		BU.018		Herkennen principes van een democratische rechtsstaat in samenlevingen. MIA <i>Herkennen:</i> in bestudeerde samenlevingen uit het verleden Te hanteren begrippen de verkiezingen, de vertegenwoordiging, de macht, de rechten, de plichten, de regel, de afspraak, de gelijkheid Voorbeelden <i>In bestudeerde samenlevingen:</i> - Stemmen in het oude Athene - Wetten in het Romeinse Rijk - Stadsrechten voor burgers in middeleeuwse steden; de Keure van Kortenberg													
	GE.100		BU.019		Herkennen andere bestuursvormen dan democratie. Voorbeelden <i>Andere bestuursvormen:</i> - dictatuur: Een persoon of een zeer kleine groep heeft de macht. De bevolking mag niet mee beslissen of kritiek geven. - absolute monarchie: Een koning of koningin heeft alle macht. - theocratie: Het land wordt bestuurd op basis van religieuze regels en door religieuze leiders.													
	GE.242 GE.243		BU.020		Analyseren andere bestuursvormen. MIA <i>Analyseren:</i>													

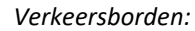
10

• zebrapad; • verkeerslichten voor voetgangers en fietsers; • stoppen bij een stopbord; • niet spelen op of bij de straat; • als voetganger op het voetpad of de berm blijven en langs de huizenkant stappen; • op het voetpad en de verhoogde berm fietsen tot 10 jaar; • goed kijken bij oversteken. 9.1.2 het belang van een veilige voetgangers- of fietsenuitrusting: fluorescerende kledij en fietshelm. De kleuters weten 9.1.3 dat ze in een noodsituatie meteen een volwassene moeten verwittigen. De kleuter kunnen 9.3.4 volgens de klas- en schoolafspraken vragen stellen en beantwoorden.	vertegenwoordiging, macht, rechten, plichten, regels, afspraken, gelijkheid. 9.1.1 de betekenis van volgende verkeersregels en signalen: • hoe veilig oversteken als er geen voorzieningen zijn; • fietsen op het fietspad rechts in de rijrichting of het voetpad; • auditieve signalen: fietsbel, bel, tram, claxon; • fluitsignaal en armgebaren van een politieagent; • handgebaren van een gemachtigd opzichter • bel- en lichtsignalen van hulpdiensten (brandweer, ambulance, politie); • waarschuwingssignalen op een spoorweginnengang: knipperende rode lichten en een belgeluid; • gevaarsborden waaronder A31 en A33; • voorrangsborden waaronder B5; • gebodsborden waaronder D1, D7, D10, D11; • verbodsborden waaronder C3, C11, C19; • aanwijsborden waaronder F49, F50. 9.1.2 het belang van een veilige voetgangers- of fietsuitrusting: geen koptelefoon dragen. 9.1.3 de verplichte minimale fietsuitrusting. 9.1.6 het noodnummer 112. 9.1.17 hun voornaamste rechten en plichten onder het VN-kinderrechtenverdrag, waaronder • recht op onderwijs; • recht op privacy; • recht op vrije tijd; • recht op eigen identiteit; • recht op veiligheid en bescherming. De leerlingen kunnen 9.1.4 zich als voetganger en fietser op de openbare weg onder begeleiding verplaatsen en de verkeersregels en signalisaties naleven. 9.1.5 als voetganger en fietser anticiperen op risicovolle situaties in het verkeer: • de dode hoek; • voorrangsbord voor de tram en de bus; • voorrangsbord voor de hulpdiensten.	• passagiers van een bus of tram hebben bij het uit- of instappen voorrang; • een bus, die de bushalte verlaat, heeft voorrang; • de algemene voorrangsbord 'voorrang van rechts'; • de wegmarkeringen: stopstreep, haaiantanden, fietsoversteekplaats, fietstopstelveld; • gevaarsborden waaronder A21, A41, A47; • voorrangsborden waaronder B1, B9, B11, B15a, B17, B19, B21; • gebodsborden waaronder D1a, D1b, D5; • verbodsborden waaronder C1, C31b; • aanwijsborden waaronder F14, F45, F111, F113; • onderborden betreffende fietsen en bromfietsen waaronder M2, M5bis. De leerlingen kunnen 9.1.5 gevaarpictogrammen van materialen en substanties en veiligheidsvoorschriften naleven. De leerlingen weten 9.1.15 wat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens is.
--	---	--

					9.1.10 een noodoproep uitvoeren in een gesimuleerde situatie. 9.1.19 in hun eigen leefwereld herkennen hoe kinderrechten gewaarborgd of geschonden worden.										
Maatschappelijke participatie: actief burgerschap															
Conventioneel burgerschap: afspraken, regels en inspraak															
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12	
KO 9.3.4 L4 5.3.1	SV.025 BU.001 BU.002 LO.024		BU.032		Passen eenvoudige afspraken en regels toe. MIA <i>Toepassen:</i> - in de klas - op de speelplaats										
L4 5.3.1	LO.035	BU.003, BU.004	BU.033		Volgen afspraken en regels. MIA <i>Afspraken en regels:</i> - klasafspraken en -regels - schoolafspraken en -regels - spelafspraken en -regels - afspraken en regels in de samenleving Voorbeelden - Geraldine start met opruimen zodra de leerkracht het opruimsignaal geeft. - Morad kijkt op het takenbord en ziet dat hij deze week verantwoordelijk is voor het vegen van de klas.										
L4 5.3.1	SV.025	BU.002	BU.034		Maken afspraken. MIA <i>Afspraken:</i> op groeps- en klasniveau - afspraken bij het samenspelen - afspraken bij groepswerk <i>Maken:</i> vanuit gedeelde waarden en normen afspraken op initiatief van de leraar										
L4 5.3.1	BU.003, BU.004		BU.035		Maken afspraken.										

[illegible]

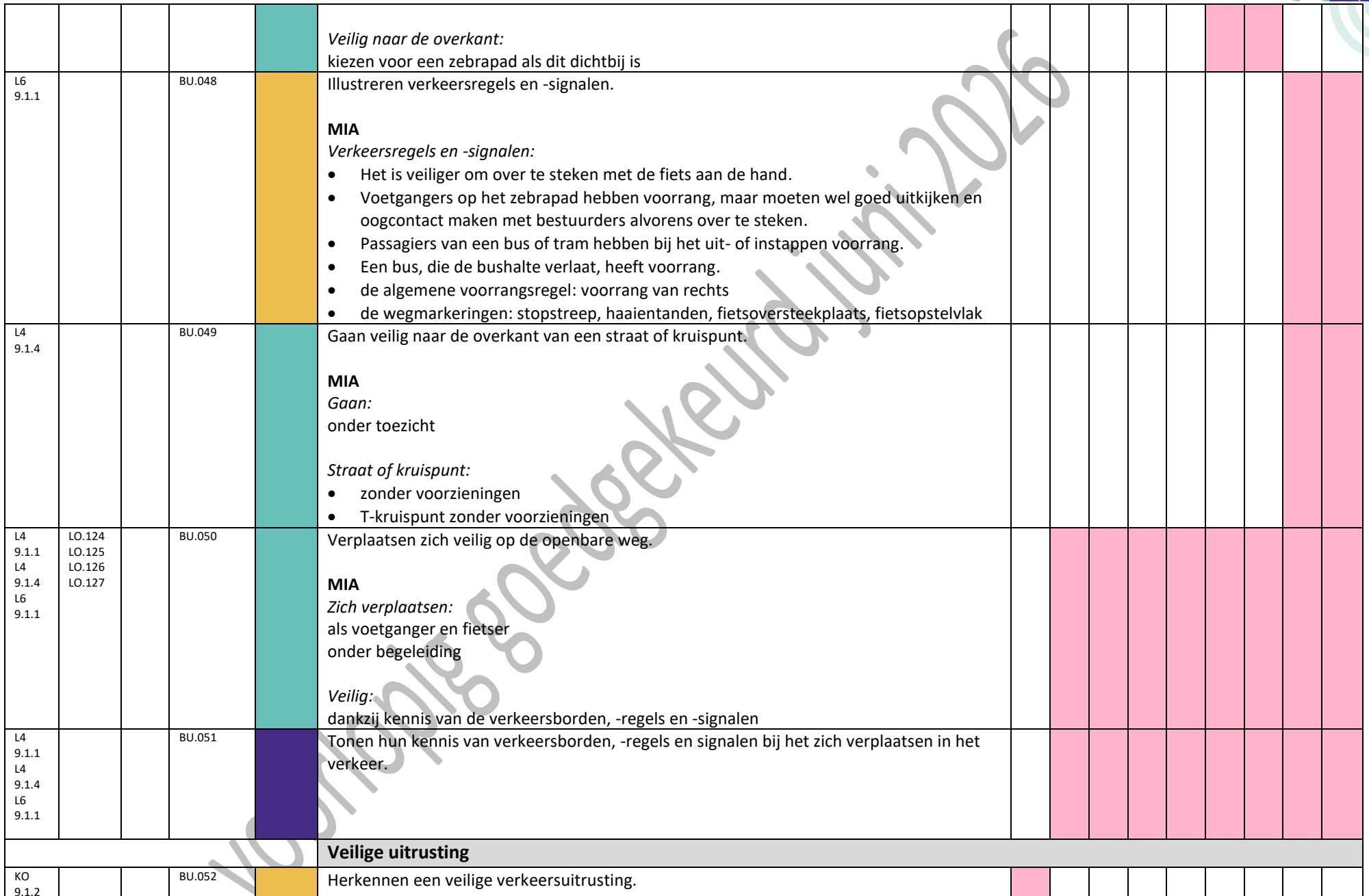
				het verkeersbord																
KO 9.1.1			BU.039	Herkennen de betekenis van verkeersborden. MIA <i>Verkeersborden:</i> • stoppen en voorrang verlenen (B5) • verkeerslichten voor voetgangers en fietsers (A33) Te hanteren begrippen het zebepad, de voetganger, het fietspad, verboden, moeten, mogen, oppassen																
L4 9.1.1			BU.040	Herkennen de betekenis van verkeersborden. MIA <i>Verkeersborden:</i> • gevaarsborden: ○ verkeerslichten (A33) ○ werken (A31) ○ verkeersdrempel (A14) verhoogde inrichting ○ schoolomgeving (A23) opgelet kinderen • voorrangsborden: ○ stoppen en voorrang verlenen (B5) • gebodsborden: ○ verplicht fietspad (D7) ○ verplichte richting (D1) ○ deel van de weg voorbehouden voor voetgangers en fietsers (D9 en D10) ○ verplichte weg voor voetgangers (D11) • verbodsborden: ○ verboden toegang voor voetgangers (C19) ○ verboden toegang voor fietsers (C11) ○ verboden toegang voor iedere bestuurder in beide richtingen (C3) • aanwijsborden: ○ oversteekplaats voor fietsers en bromfietsers (F50) ○ oversteekplaats voor voetgangers (F49) Te hanteren begrippen de voorrang, de oversteekplaats, de fietser, de bromfietser, de verkeersdrempel, het verkeerslicht, de werken, de richting																
L6 9.1.1			BU.041	Herkennen de betekenis van verkeersborden. MIA																

- ## Te hanteren begrippen

					de versmalling, de slagboom, het spoor, het voorrangsbord, de voorrangsweg, de zijweg, verplicht, de bebouwde kom, het verbod, de fietsstraat, de doodlopende weg, de speedpedelec, de bestuurder, het kruispunt, de weggebruiker, het opstelvlak															
					Verkeersregels en -signalen															
KO 9.1.1			BU.042		Herkennen verkeersregels en -signalen.															
KO 9.1.1			BU.043		Herkennen verkeersregels en -signalen. MIA <i>Verkeersregels en -signalen:</i> • Verkeerslichten voor voetgangers en fietsers • Stop bij een stopbord. • Speel niet op of bij de straat. • Blijf als voetganger op het voetpad of de berm. • Stap als voetganger langs de huizenkant. • Je mag op het voetpad en de verhoogde berm fietsen als je jonger dan 10 jaar bent*. • Steek over op een veilige plaats. Regel: Steek altijd over op een zebrapad of bij een verkeerslicht, en wacht tot het licht groen is of tot het veilig is om over te steken. Maak altijd oogcontact met aankomende bestuurders voor je oversteekt. • Kijk goed bij het oversteken. Regel: Voordat je de straat oversteekt, moet je eerst naar links, dan naar rechts, en opnieuw naar links kijken om te controleren of er geen voertuigen aankomen. • In de auto moet je in het kinderzitje zitten en de veiligheidsgordel om hebben. Te hanteren begrippen het rood licht, het groen licht, het zebrapad, oversteken, stoppen <i>* vanaf 1 juni 2027: als je jonger dan 12 jaar bent</i>															
L4 9.1.1			BU.044		Illustreer verkeersregels en -signalen. MIA <i>Verkeersregels en -signalen:</i> • fietsen op het fietspad rechts in de rijrichting of het voetpad • auditieve signalen: fietsbel, bel tram, claxon • handgebaren van een gemachtigd opzichter • bel- en lichtsignalen van hulpdiensten (brandweer, ambulance, politie) • Op een fietspad heeft een fietser voorrang ten opzichte van een voetganger. • Op de rijbaan links wandelen. • Een straat of kruispunt oversteken als voetganger: Wachten op een veilige plek. Rechtstreeks oogcontact zoeken en bevestigen met andere weggebruikers alvorens															

					over te steken. Eerst links kijken, dan rechts, en dan nog eens links voordat ze oversteken. Tijdens het oversteken nogmaals naar rechts kijken.												
					Te hanteren begrippen de stoeprand, de rijbaan, de berm, het voetpad, het zebrapad, de weg oversteken, het fietspad												
L4 9.1.4			BU.045		Gaan veilig naar de overkant van een straat of kruispunt. MIA <i>Gaan:</i> onder toezicht <i>Straat of kruispunt:</i> - met zebrapad of lichten of gemachtigd opzichter of agent - met verkeerslichten <i>Veilig naar de overkant:</i> op een zebrapad												
L4 9.1.1			BU.046		Illustreren verkeersregels en -signalen. MIA <i>Verkeersregels en -signalen:</i> - hoe veilig oversteken als er geen voorzieningen zijn - fluitsignaal en armgebaren van een politieagent - voorrangsregels voor de hulpdiensten - waarschuwingssignalen op een spoorwegovergang: knipperende rode lichten en een belgeluid - voorrangsregels in een fietsstraat Te hanteren begrip de fietsstraat												
L4 9.1.4			BU.047		Gaan veilig naar de overkant van een straat of kruispunt. MIA <i>Gaan:</i> onder toezicht <i>Straat of kruispunt:</i> - met zebrapad of lichten of gemachtigd opzichter of agent - zonder voorzieningen												

	MIA <i>Beschrijven:</i> het belang <i>Veilige voetgangers-en fietsuitrusting:</i> • reflecterende en fluorescerende kleding • fietshelm • kinderzitje en veiligheidsgordel Te hanteren begrippen veilig, fluo, de (fiets)helm, de gordel, het kinderzitje	
54	Beschrijven een veilige voetgangers-en fietsuitrusting. MIA <i>Beschrijven:</i> het belang <i>Veilige voetgangers-en fietsuitrusting:</i> • geen koptelefoon dragen: horen van het verkeer • reflecterende en fluorescerende kleding en rugzakhoes • fietshelm die voldoet aan de veiligheidsnormen (CE markering) • een fiets met minimale uitrusting	
55	Herkennen de minimale uitrusting voor de fiets. MIA <i>Minimale uitrusting voor de fiets:</i> • goed werkende verlichting en remmen • reflectoren • fietsbel Te hanteren begrippen het licht, de rem, de reflector, de (fiets)bel	
56	Beschrijven de minimale uitrusting voor de fiets. MIA <i>Minimale uitrusting voor de fiets:</i> • fietsbel • twee goed werkende remmen	

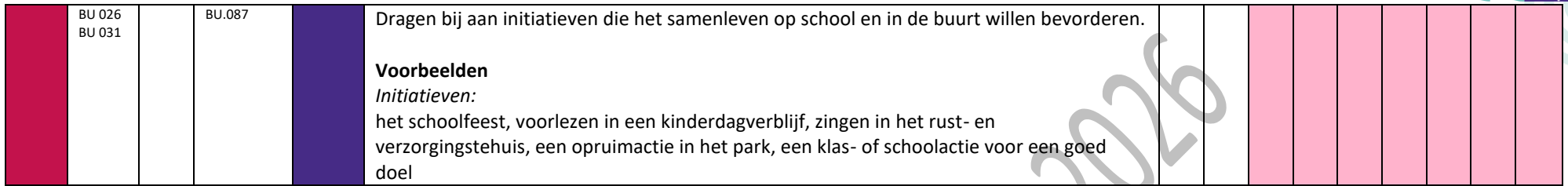
		• reflectoren Te hanteren begrip de verlichting	
57		Beschrijven de verplichte minimale uitrusting voor de fiets. MIA <i>Verplichte minimale uitrusting voor de fiets:</i> • fietsbel: hoorbaar op 20 meter • twee goed werkende remmen: één op het voorwiel en één op het achterwiel • reflectoren: vooraan wit, achteraan rood, aan weerszijden van de pedalen wit of geel, op de spaken en/of banden minstens 2 gele of oranje dubbelzijdige reflectoren en/of een witte reflecterende strook aan weerszijden van elke band • goed werkende verlichting en remmen: witte voorlicht, rode achterlicht, de lichten mogen knipperen, lichten moeten bevestigd worden op de fiets of op het lichaam	
58		Illustreer het belang van veiligheidsmaatregelen in het verkeer. MIA <i>Veiligheidsmaatregelen in het verkeer:</i> veilige voetgangers- en fietsuitrusting <i>Belang:</i> • voorkomen van ongelukken, beschermen van jezelf en anderen • zien en gezien worden, horen en gehoord worden	
59		Gebruiken een veilige uitrusting in het verkeer. MIA <i>Gebruiken:</i> controle voor vertrek	
Risicovolle verkeerssituaties			
60		Herkennen de basisregels voor busveiligheid. MIA <i>Busveiligheid:</i> • Blijven zitten tijdens het rijden. • Het gangpad vrijhouden van boekentassen en andere spullen. • Gebruik geen harde stemmen of afleidende acties die de chauffeur kunnen storen. • Als de bus is uitgerust met gordels, moeten deze altijd correct worden gedragen.	

		acute, ernstige situatie met direct gevaar voor mens, dier of materiaal. Vaak is hulp meteen nodig.	
		Voorbeelden <i>Noodsituaties:</i> brand, iemand die valt of gewond raakt, iemand die bewusteloos is	
68		Herkennen risicovolle situaties. MIA <i>Risicovolle situatie:</i> • een mogelijk gevaarlijke situatie, er is nog geen direct gevaar. Het kan wel gevaarlijk worden als er niets gebeurt of iemand een fout maakt. • Het nemen van voorzorgen vermindert de kans op ongevallen. Te hanteren begrippen het gevaar, het risico Voorbeelden <i>Risicovolle situaties:</i> spelen bij water, afstand tot een treinspoor, losse kabels	
69		Reageren gepast op noodsituaties. MIA <i>Gepast:</i> • signaleren aan een volwassene wanneer er gevaar dreigt of iemand in gevaar is • kalm blijven • zichzelf en anderen uit gevaarlijke situaties houden	
70		Reageren gepast op noodsituaties. MIA <i>Gepast:</i> • inschatten van risico's • signaleren aan een volwassene wanneer er gevaar dreigt of iemand in gevaar is • kalm blijven • zichzelf en anderen uit gevaarlijke situaties houden	
71		Reageren gepast op risicovolle situaties. MIA <i>Gepast reageren:</i>	

				anticiperen															
L4 9.1.6			BU.072	Beschrijven het noodnummer 112. MIA <i>Noodnummer:</i> • Je mag dit nummer bellen als er met spoed politie, brandweer of ambulance nodig is. • Je belt dit nummer in geval van levensbedreigende situaties of ernstige ongelukken.															
L4 9.1.10	NL.414		BU.073	Voeren een noodoproep uit. MIA <i>Uitvoeren:</i> in een gesimuleerde omgeving <i>Een noodoproep:</i> • hulp inroepen bij een noodgeval: volwassene verwittigen en/of 112 bellen • beschrijven wat er gebeurd is: wie, wat, waar • kalm blijven en duidelijk spreken															
L6 9.1.5	NL.124		BU.074	Herkennen veiligheidsvoorschriften en gevarenpictogrammen. MIA <i>Gevarenpictogrammen:</i> van materialen en substanties															
L6 9.1.5	WT.437 WT.438		BU.075	Herkennen de betekenis van de veiligheidspictogrammen. MIA <i>Veiligheidspictogrammen:</i> • gebodspictogrammen ○ handen wassen verplicht ○ afvalbak verplicht gebruiken • verbodspictogrammen ○ geen doorgang voor voetgangers ○ verboden te klimmen ○ eten en drinken verboden ○ kinderen niet toegestaan Te hanteren begrippen het pictogram, ik moet, ik mag hier niet, opgelet															
L6 9.1.5	WT.439		BU.076	Herkennen de betekenis van de veiligheidspictogrammen. MIA															

Veiligheidspictogrammen: • reddingspictogrammen ○ nooduitgang ○ richtingspijl links ○ richtingspijl rechts ○ richtingspijl rechtdoor ○ uitgang ○ verzamelplaats ○ EHBO ○ drinkwater • gebodspictogrammen • verbodspictogrammen ○ geen drinkwater ○ niet betreden • waarschuwpictogrammen ○ waarschuwing struikelgevaar ○ waarschuwing valgevaar ○ waarschuwing elektrische spanning Herkennen de betekenis van de veiligheidspictogrammen.	MIA Veiligheidspictogrammen: • brandbestrijdingspictogrammen: ○ de brandblusser ○ de brandslang ○ de brandladder • reddingspictogrammen ○ uitgang ○ de noodhamer ○ de dokter/ de arts • gebodspictogrammen • verbodspictogrammen ○ lift niet gebruiken voor personen ○ verboden te fotograferen ○ verboden te duiken • waarschuwpictogrammen ○ waarschuwing voor diep water ○ waarschuwing voor ondiep water ○ waarschuwing voor plotselinge diepte in het zwembad
---	--

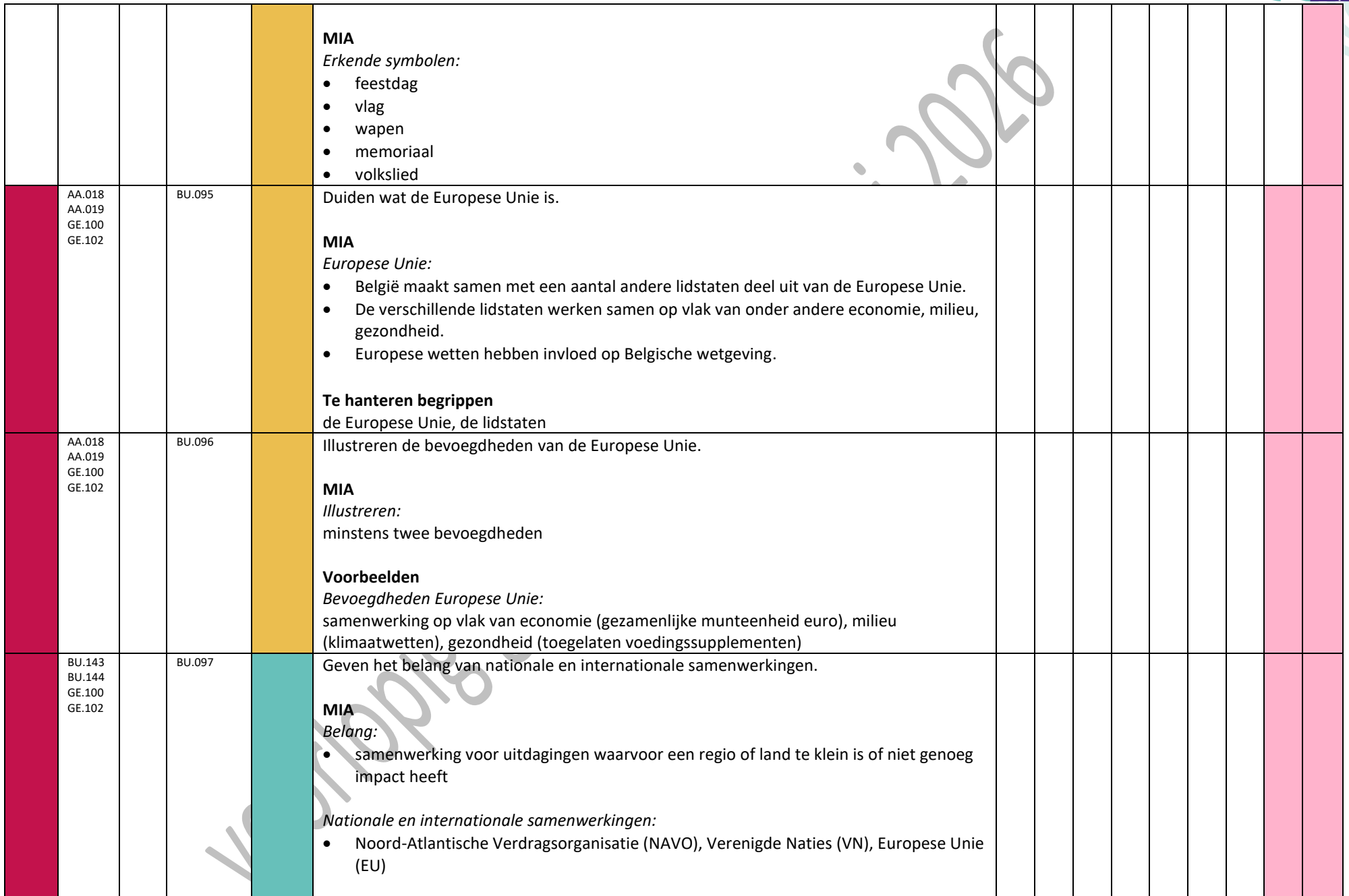

KO	L4	L6
		De leerlingen kennen 9.1.6 de Belgische federale staatstructuur met drie gemeenschappen (Vlaams, Frans en Duitstalig) en drie gewesten (Vlaams, Waals en Brussels Hoofdstedelijk). Ze weten dat elk een eigen bestuur heeft waar beslissingen worden genomen. 9.1.10 de erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap (feestdag, vlag, wapen, memoriaal en volkslied).

GOI/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5- 4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9- 10	10- 11	11- 12
	AA.005		BU.088		Illustreren de bevoegdheden van de steden en de gemeenten. MIA <i>Illustreren:</i> • minstens twee bevoegdheden • gemeenschappelijke voorzieningen in de eigen gemeente of stad <i>Steden en gemeenten:</i> • De burgemeester en schepenen besturen de gemeente of stad. Te hanteren begrippen de burgemeester, de schepen Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de gemeente:</i> openbare werken, sociale bijstand, ordehandhaving, huisvesting, onderwijs <i>Gemeenschappelijke voorzieningen in de gemeente:</i>									

				de bibliotheek, het containerpark, het speelbos, het zwembad, het cultuurhuis, de huisvuilophaling													
	AA.010		BU.089	Illustreren de bevoegdheden van de provincies. MIA <i>Illustreren:</i> • minstens één bevoegdheid • gemeenschappelijke voorzieningen in de eigen provincie Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de provincie:</i> ruimtelijke ordening, cultuur, mobiliteit. <i>Gemeenschappelijke voorzieningen in een provincie:</i> provinciale wegen en fietsverbindingen, provinciaal recreatiedomein													
L6 9.1.6		AA.0 12	BU.090	Beschrijven de Belgische federale staatsstructuur. MIA <i>Belgische federale staatsstructuur:</i> • drie gemeenschappen: de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap • drie gewesten: Het Vlaams Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals Gewest Te hanteren begrippen de federale staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, Het Vlaams Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals Gewest													
L6 9.1.6			BU.091	Illustreren de bevoegdheden van de federale staat. MIA <i>Illustreren:</i> • minstens twee bevoegdheden • gemeenschappelijke voorzieningen <i>De federale staat:</i> • de federale regering: de eerste minister en ministerraad • het federaal parlement • de rol van de koning: ondertekent wetten en vertegenwoordigt België in het buitenland Te hanteren begrippen													

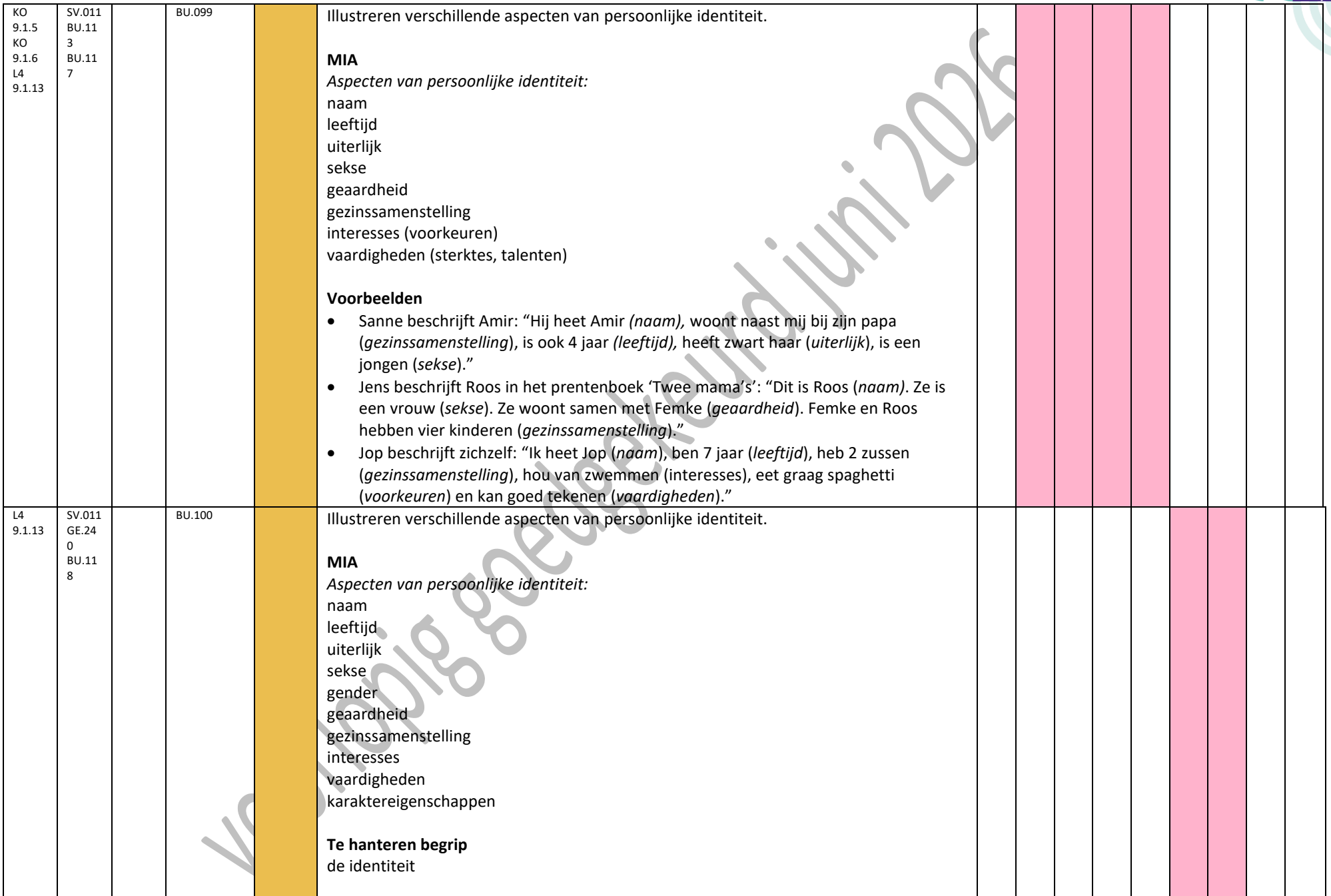
				de regering, de eerste minister, de ministerraad, het parlement, de koning													
				Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de federale staat:</i> justitie, sociale zekerheid, defensie en volksgezondheid. <i>Gemeenschappelijke voorzieningen in de federale staat:</i> de rechtbanken, de sociale bescherming zoals de werkloosheidsuitkering en de pensioenen, het leger, de federale politie.													
			BU.092	Herkennen erkende symbolen van België. MIA <i>Erkende symbolen:</i> • feestdag • vlag • wapen • memoriaal • volkslied													
L6 9.1.6			BU.093	Illustreren de bevoegdheden van de regionale overheden. MIA <i>Illustreren:</i> • minstens twee bevoegdheden van de Vlaamse regering • gemeenschappelijke voorzieningen <i>Regionale overheden:</i> • de Vlaamse regering (minister-president en ministers) en het Vlaams parlement besturen Vlaanderen • In Brussel zijn er het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Vlaamse en de Franse Gemeenschapscommissie. Te hanteren begrippen de minister-president, de minister, het parlement Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap:</i> onderwijs, cultuur en sport, gezinsbeleid, integratiebeleid <i>Gemeenschappelijke voorzieningen van de Vlaamse Gemeenschap:</i> GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, bescherming van erfgoed, onderhoud van de snelwegen													
L6 9.1.10			BU.094	Herkennen erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap.													

[illegible]

Identiteit en diversiteit

KO			L4			L6								
De kleuters weten 9.1.5 dat iedereen meetelt en uniek is, met eigen sterktes, talenten en voorkeuren. 9.1.6 dat mensen kunnen verschillen in sekse, etniciteit, geloof, uiterlijk en geaardheid.			De leerlingen kennen 9.1.11 de volgende begrippen: racisme, discriminatie en diversiteit. De leerlingen weten 9.1.12 hoe racisme en discriminatie mensen schaadt. 9.1.13 dat persoonlijke identiteit een gelaagd en dynamisch karakter heeft.			De leerlingen kennen 9.1.7 de volgende begrippen: het vooroordeel, de gelijkwaardigheid. De leerlingen weten 9.1.8 hoe racisme en discriminatie in de (sociale) media voorkomen. 9.1.9 dat collectieve identiteit een gelaagd en dynamisch karakter heeft.								
De kleuters kunnen 9.1.7 respectvol omgaan met verschillen tussen mensen in hun omgeving en op school. 9.1.8 gelijkenissen benoemen tussen mensen.			De leerlingen kunnen 9.1.15 positieve en negatieve manieren van omgaan met diversiteit herkennen. 9.1.16 incidenten van racisme en discriminatie aangeven aan een verantwoordelijke volwassene.			De leerlingen kunnen 9.1.13 illustreren hoe diversiteit het samenleven verrijkend en uitdagend maakt.								
Duurzaam samenleven														
Identiteitsvorming														
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12

					Voorbeelden <i>karaktereigenschappen:</i> geduldig, ongeduldig, koppig, behulpzaam														
L4 9.1.13	SV.011 BU.11 9		BU.101		MIA <i>Aspecten van persoonlijke identiteit:</i> naam leeftijd uiterlijk seks gender geaardheid/seksuele oriëntatie gezinssamenstelling interesses vaardigheden karaktereigenschappen Te hanteren begrippen het gender														
KO 9.1.6 L6 9.1.9		GE.23 7	BU.102		MIA <i>Aspecten van sociale en collectieve identiteit:</i> • lid zijn van één of meerdere groepen (vriendengroep en/of vereniging) • nationaliteit, etniciteit • levensbeschouwing • talenkennis • land of regio Te hanteren begrip de nationaliteit														
L6 9.1.9	GE.23 8		BU.103		MIA <i>Aspecten van sociale en collectieve identiteit:</i> • waarden en normen • lid zijn van één of meerdere groepen (vriendengroep en/of vereniging) • nationaliteit, etniciteit • levensbeschouwing														

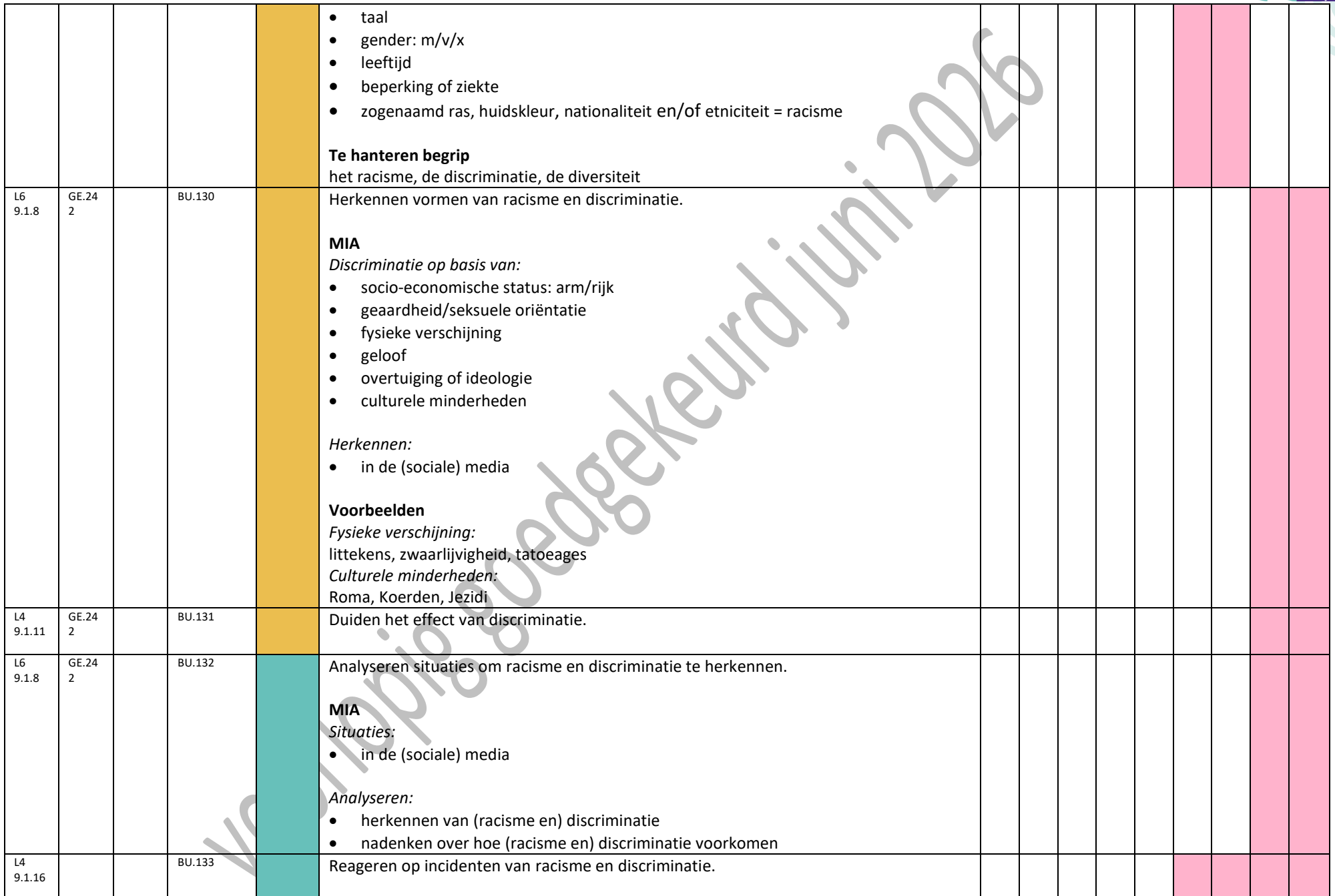
		- land of regio - geschiedenis Te hanteren begrippen de levensbeschouwing		
L04		Geven persoonlijke identiteit weer.		
L05		Geven sociale en collectieve identiteit weer.		
L06		Illustreren meervoudige identiteit. MIA <i>Meervoudige identiteit:</i> - persoonlijke, collectieve en sociale identiteit - Mensen hebben meerdere identiteiten tegelijkertijd (persoonlijke, collectieve en sociale identiteiten). Hierdoor heeft identiteit een gelaagdheid. - Collectieve identiteit verbindt mensen, maar kan ook uitsluiting veroorzaken als men niet openstaat voor verschillen. - In een democratische samenleving is het belangrijk dat verschillende identiteiten naast elkaar kunnen bestaan. Voorbeelden <i>Meervoudige identiteit:</i> - Jouw mama is niet alleen jouw mama maar is ook het kind van jouw grootouders, vriendin van haar vrienden en een vrouw. Ze is misschien ook een zus, kunstenares en partner van haar geliefde. - Thomas is een fiere Mechelaar en spreekt vloeiend het Mechels dialect. - Jouw opa is jouw familielid, is een actief lid van de wandelclub en is vrijwilliger bij de brandweer. - Inge is niet alleen 'vrouw' of 'student' of 'mama', maar kan al deze dingen tegelijk zijn.		
L07		Illustreren het dynamisch karakter van persoonlijke identiteit. MIA <i>Dynamisch karakter:</i> - veranderingen van vroeger t.o.v. nu - veranderingen door evoluties in vaardigheden, interesses, persoonlijke groei - veranderingen door invloed van gewoonten en levensomstandigheden Te hanteren begrippen		

					de verandering, groeien, leren, de interesse, de vaardigheid, de gewoonte, de identiteit, het verleden, het heden													
					Voorbeelden - Vorig jaar kon Joris nog niet fietsen, maar nu wel. - Vroeger hield Filip niet van boeken, maar nu leest hij graag verhalen over dieren.													
L4 9.1.13			BU.108		Illustreeren het dynamisch karakter van persoonlijke identiteit. MIA <i>Dynamisch karakter:</i> - veranderingen door nieuwe ervaringen - veranderingen door hoe anderen naar je kijken en hoe je daarop reageert - veranderingen door interactie met sociale, culturele, en technologische veranderingen - veranderingen door jezelf beter te leren kennen Te hanteren begrippen de ervaring, de sociale invloed, de interactie, de reflectie, de persoonlijke groei Voorbeelden - Door lid te zijn van een sportclub heeft Bob geleerd hoe hij goed kan samenwerken. - Dankzij sociale media ontdekt Raymi andere culturen, wat zijn respect voor diversiteit heeft vergroot.													
L6 9.1.9	GE.23 8		BU.109		Illustreeren het dynamisch karakter van collectieve identiteit. MIA <i>Dynamisch karakter:</i> - veranderingen van vroeger t.o.v. nu - veranderingen door invloed van gewoonten en levensomstandigheden													
L4 9.1.13 L6 9.1.9			BU.110		Tonen hun kennis over identiteit in verschillende contexten. Voorbeelden - Tijdens een klasgesprek vertelt Mahmed hoe zijn hobby's bijdragen aan het maken van nieuwe vrienden. - Bij een groepsproject kiest Pim een rol die past bij zijn interesses, vaardigheden en karaktereigenschappen.													
Positief omgaan met diversiteit																		
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn		2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
			BU.111		Illustreeren gedeelde waarden en normen in de klas.													

[illegible]

	Te hanteren begrippen anders-zijn, waardering, buitensluiten, samen spelen Voorbeeld <i>Negatief effect:</i> Annabel voelt zich verdrietig en eenzaam omdat ze niet mag meespelen omdat ze een andere taal spreekt. <i>Positief effect:</i> Raphaëlle bewondert de mooie donkere huid van haar beste vriendin Esmé.		
116	Illustreren gelijkenissen en verschillen tussen mensen. MIA <i>Mensen:</i> in de eigen samenleving en wereldwijd Te hanteren begrip de gelijkwaardigheid		
117	Illustreren dat verliefdheid kan verschillen in uitingvorm, leeftijd en geaardheid. MIA <i>Verliefdheid:</i> - Sommige mensen worden verliefd op mensen van hetzelfde geslacht, anderen op mensen van het ander geslacht. Ze gaan soms een duurzame relatie aan en krijgen kinderen of niet. - verschillende uitingen van verliefdheid - verliefdheid is van alle leeftijden Te hanteren begrip de verliefdheid		
118	Illustreren verschillen in geaardheid. Te hanteren begrippen hetero, homo, lesbisch		
119	Illustreren het verschil tussen geslacht en gender. MIA <i>Verskil:</i> geslacht of sekse: de biologische en fysieke kenmerken van een persoon: man, vrouw.		

GO!/MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
L4 9.1.15 L4 9.1.16			BU.125		Signaleren wanneer uitsluiting optreedt.									
L4 9.1.12 L6 9.1.8	SV.052	SV.053 SV.054	BU.126		Illustreren de mechanismen, vormen en impact van uitsluiting en pesten. MIA <i>Mechanismen:</i> link tussen racisme/discriminatie en uitsluiting <i>Vormen:</i> fysiek, verbaal, relationeel <i>Impact:</i> schadelijke gevolgen voor het slachtoffer Te hanteren begrippen de bijstander, de omstander, de pester, de gepeste, de groepsdruk, de groepsidentiteit, het gerucht, de roddel, de rivaliteit									
L6 9.1.7		BU.129	BU.127		Duiden het effect van stereotypen en vooroordelen. MIA <i>Effect:</i> - hoe stereotypen leiden tot vooroordelen - hoe vooroordelen leiden tot uitsluiting of discriminatie Te hanteren begrippen het stereotype, het vooroordeel, de uitsluiting									
L6 9.1.7 L6 9.1.8	SV.055 IT.071		BU.128		Analyseren situaties om stereotypen en vooroordelen te herkennen. MIA <i>Situaties:</i> - eigen ervaringen (sociale) media <i>Analyseren:</i> - herkennen van stereotypen en vooroordelen - nadenken over hoe stereotypen en vooroordelen vermijden									
L4 9.1.11		BU.127	BU.129		Herkennen vormen van discriminatie. MIA <i>Discriminatie op basis van:</i>									

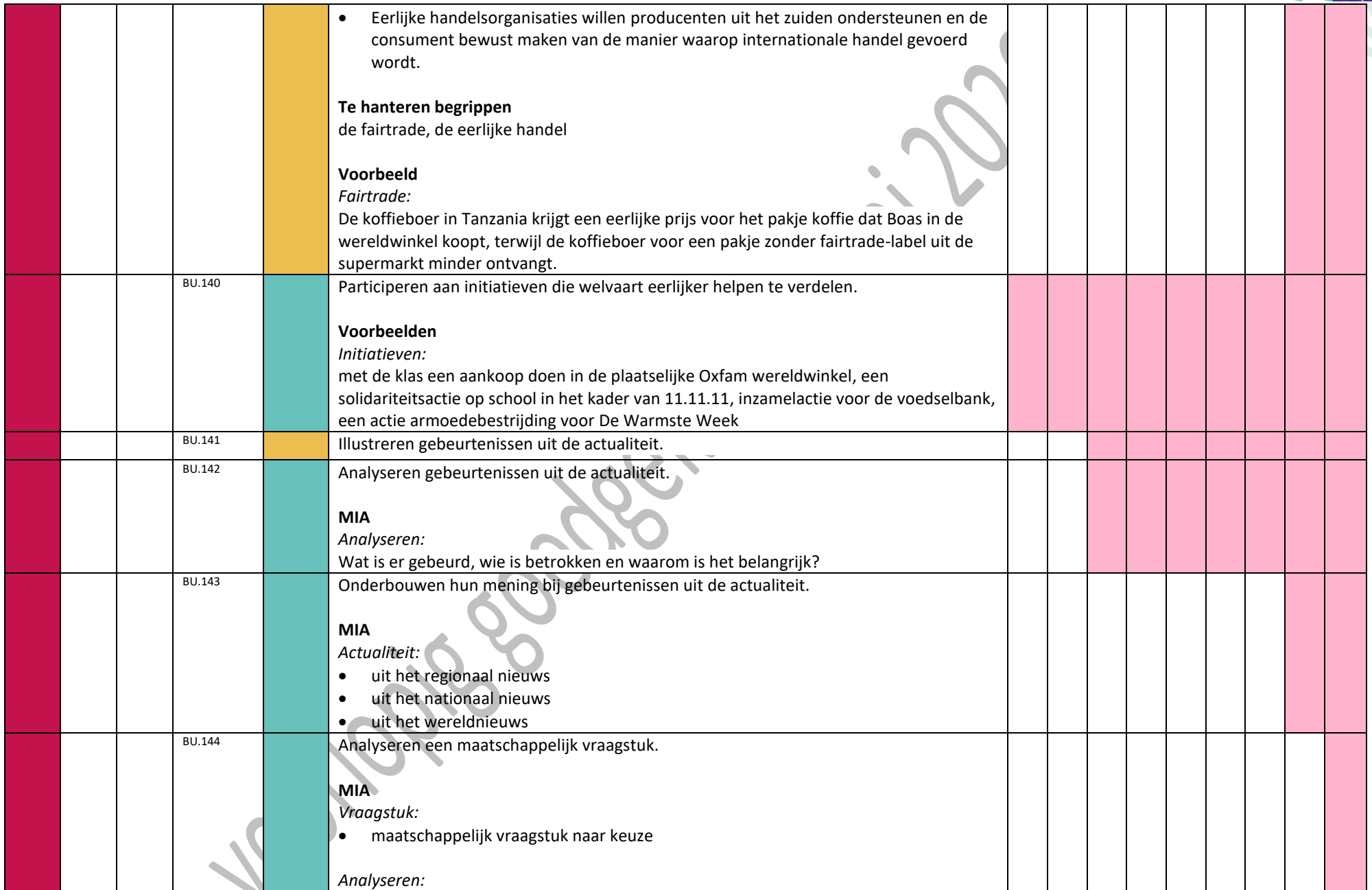
[illegible]

Zelfstandig kritisch denken en constructief dialogeren

Maatschappelijke vraagstukken		

Wereldburgerschap en mondiaal bewustzijn

GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5- 4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9- 10	10- 11	11- 12
		AA.14 6	BU.137		Illustreren de gevolgen van de ongelijke verdeling van de welvaart op het samenleven. MIA <i>Gevolgen:</i> • in de eigen samenleving • in de wereld • armoede in eigen samenleving en wereldwijd creëert (sociale) ongelijkheid									
	AA.14 2 AA.14 4, GE.00 7, GE.00 6, GE.02 7 GE.04 4 GE.04 6 GE.06 3 GE.06 5 GE.08 1 GE.08 3		BU.138		Illustreren migratie in onze samenleving. MIA <i>Migratie:</i> • Migratie is een fenomeen van alle tijden. • redenen om te migreren: economisch, ecologisch, familiehereniging • redenen om te vluchten: oorlog, klimaat, vervolging omwille van gender, politieke, religieuze of etnische achtergrond Te hanteren begrippen immigreren, emigreren , de migratie, de vluchteling, vluchten									
			BU.139		Illustreren het principe van eerlijke handel (fairtrade). MIA <i>Eerlijke handel (fairtrade):</i> • Boeren en arbeiders in ontwikkelingslanden krijgen een eerlijke prijs voor hun producten. Zo kunnen ze hun gezin onderhouden, hun kinderen naar school sturen en een beter leven opbouwen. Het is een manier om ervoor te zorgen dat de mensen die onze spullen maken, ook een eerlijk deel van de opbrengst krijgen. • Door de keten tussen producent en consument te verkleinen krijgt de producent een betere prijs voor zijn grondstof/product. • Eerlijke handel is een manier om de rijkdom/welvaart in de wereld eerlijker te verdelen.									

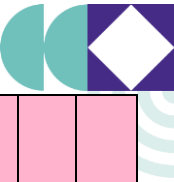
					• huidige stand van zaken, wenselijke situatie, mogelijk te zetten stappen en wat hiervoor nodig is • gebruik makend van opgedane kennis uit andere vakken Voorbeelden <i>Maatschappelijke vraagstukken:</i> mobiliteit in de stad, veiligheid in onze buurt, leeftijdsbeperking voor toegang tot sociale media											
			BU.145		Tonen hun kennis van de maatschappij in verschillende contexten. Voorbeelden • Inneke bespreekt tijdens de les over de Grieken hoe democratie werkt en waarom stemmen belangrijk is. • Tijdens een klasuitstap merkt Virginie op dat openbare voorzieningen zoals bibliotheken, parken en openbaar vervoer door de overheid worden beheerd en legt uit waarom deze belangrijk zijn voor de samenleving.											

Kritisch denken

GO!/MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
	SV.046 NL.09 1 NL.09 3 NL.09 8 NL.09 9 NL.33 3 NL.34 2 BU.13 9 BU.14 1 BU.14 3 BU.14 5		BU.146		Onderzoeken een situatie vanuit verschillende perspectieven. MIA <i>Onderzoeken:</i> vanuit eigen referentiekader en dat van een ander input vanuit verschillende vakken Voorbeeld Pablo bekijkt de vernieuwing van de speelplaats vanuit verschillende perspectieven waaronder die van de leerkrachten, de directeur, de ouders, sportieve leerlingen en leerlingen die liever rustige activiteiten doen.									
	NL.33 5 NL.34 5		BU.147		Reflecteren kritisch over situaties.									

Omgaan met conflicten en spanningen – constructief dialogeren

GO!/MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	2,5-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
--------	--	--	-----	-------	----------	-------	-----	-----	-----	-----	-----	------	-------	-------

SV.045 SV.046 SV.047 NL.41 6 NL.41 7 NL.41 9		BU.148		Tonen hun kennis van conflicthantering in verschillende contexten.												
				Voorbeelden												
				Rudi en John hebben ruzie tijdens de speeltijd over welk spel ze willen spelen. John zegt: "Weet je wat, vandaag spelen we jouw spel en morgen het mijne".												
				Tijdens het groepswerk merkt Annie op dat Sam en Fleur steeds door elkaar praten. Ze stelt voor: "Zullen we om de beurt praten dan kan iedereen zijn idee uitleggen?"												

voorlopig goedgekeurd juni 2026